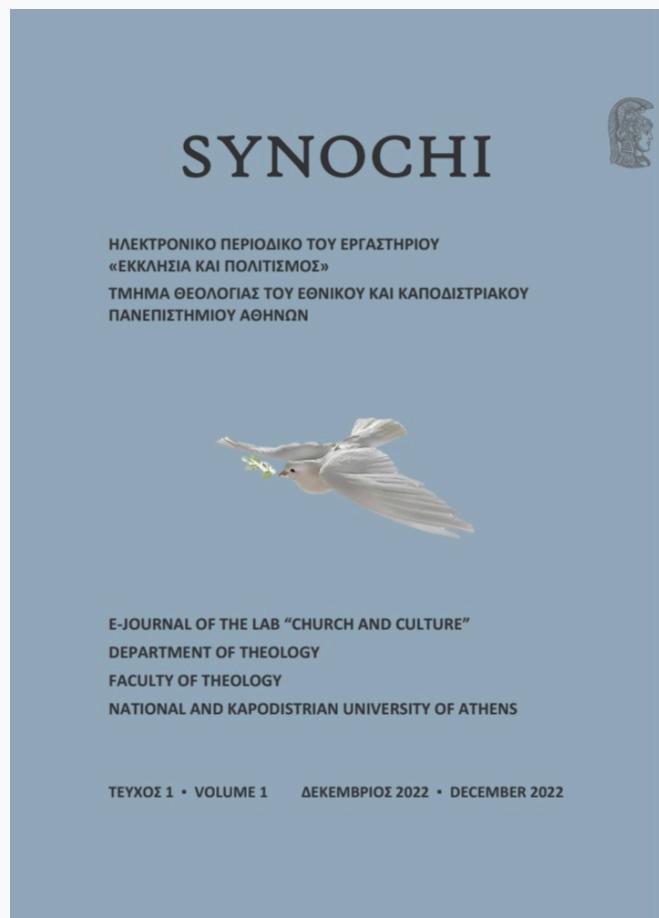

Synochi

Vol 1 (2022)

Η σκιαγράφηση τοῦ Εὐαγγελιστῆ Μάρκου στὸ θεολογικὸ ἔργο τοῦ Ἱεροῦ Αύγουστίνου

Γιώργος Σταυρόπουλος - Γιουσπάσογλου

doi: [10.12681/syn.41981](https://doi.org/10.12681/syn.41981)

To cite this article:

Σταυρόπουλος - Γιουσπάσογλου Γ. (2025). Η σκιαγράφηση τοῦ Εὐαγγελιστῆ Μάρκου στὸ θεολογικὸ ἔργο τοῦ Ἱεροῦ Αύγουστίνου. *Synochi*, 1. <https://doi.org/10.12681/syn.41981>

SYNOCHI

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

E-JOURNAL OF THE LAB “CHURCH AND CULTURE”
DEPARTMENT OF THEOLOGY
FACULTY OF THEOLOGY
NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

ΤΕΥΧΟΣ 1 ▪ VOLUME 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022 ▪ DECEMBER 2022

Ἡ σκιαγράφηση τοῦ Ἔυαγγελιστῆ Μάρκου στὸ θεολογικὸ ἔργο τοῦ ἰεροῦ Αὐγουστίνου

Γεωργίου Σταυρόπουλου – Γιουστπάσογλου¹

Ο Ἱερὸς Αὐγουστίνος, ἡ μεγάλη αὔτὴ μορφὴ τῆς βορειοαφρικανικῆς Ἑκκλησίας, ὅπως ὅλοι οἱ ἔγκριτοι θεολόγοι, οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι ὅλων τῶν ἐποχῶν, διαμόρφωσε διδασκαλία ἡ ὅποια θεμελιώνεται στὴν Ἅγια Γραφή. Τὸ θεολογικὸ ἔργο τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἔχει τὶς ρίζες του στὴν διδασκαλία τῆς Γραφῆς καὶ θὰ μπορούσαμε να πούμε ὅτι ὁ συγγραφέας του εἶναι βιβλικὸς θεολόγος ἀκόμα καὶ στὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι καθαυτὸ (*ad hoc*) ἐρμηνευτικοῦ χαρακτήρα. Ο ἐπίσκοπος Ἰππῶνος Αὐγουστίνος (354-430), ἀν καὶ δὲν συνέγραψε κάποιο εἶδος συστηματικοῦ ὑπομνήματος ἢ κάποια σειρὰ Ὄμιλιῶν γιὰ ἔνα μέρος ἢ τὸ σύνολο τοῦ Ἔυαγγελίου τοῦ Μάρκου, ὥστόσο μᾶς δίνει μία ἐνδιαφέρουσα σκιαγράφηση τοῦ συγκεκριμένου Ἔυαγγελιστῆ μέσα ἀπὸ διάσπαρτες ἀναφορὲς στὰ κείμενά του.

Μία πρωταρχικῆς σημασίας ἀναφορὰ ἐντοπίζουμε στὸ ἐρμηνευτικὸ σύγγραμμα *De consensus Evangelistarum libri quattor*, τὸ ὅποιο ἀνάγεται πιθανὸν μετὰ τὸ 405². Ἐκεῖ ὁ θεολόγος ἐπίσκοπος τῆς Ἰππῶνος ἀναφέρει τὰ ἔξης: “Ως πρὸς τὴν ἐπίγνωση καὶ διακήρυξη τοῦ Ἔυαγγελίου δὲν πρέπει νὰ νομίζει κανεὶς ὅτι ὑπάρχει οὐσιαστικὴ διαφορά, ἐὰν τὸ κήρυξαν ἐκεῖνοι ποὺ ἀκολούθησαν, ὑπηρετῶντας ὡς μαθητές τὸν Κύριο ποὺ φάνηκε στὴν γῆ μὲ σάρκα, ἢ ἐὰν τὸ κήρυξαν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι πίστεψαν χάρη στὸ ἔργο τῶν Ἀποστόλων καὶ διατήρησαν πιστὰ ὅσα ἐκεῖνοι τοὺς φανέρωσαν. Ἡ θεία Πρόνοια φρόντισε ὄρισμένοι ποὺ ἀκολουθοῦσαν τοὺς πρώτους Ἀποστόλους νὰ λάβουν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν αὐθεντίᾳ ὅχι μόνο νὰ κηρύξουν τὸ Ἔυαγγέλιο ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ γράψουν. Αύτοὶ ἦσαν ὁ Μᾶρκος καὶ ὁ Λουκᾶς. Ως πρὸς τοὺς ἄλλους ποὺ ἐπιχείρησαν ἢ τόλμησαν νὰ γράψουν κάτι σχετικὰ μὲ τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου ἢ τῶν Ἀποστόλων, ἥδη ἀπὸ τὴν ἐποχή τους δὲν ἦσαν τέτοιοι

¹ Ἐπίκουρος Καθηγητὴς τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

² Βλ. Río de Luis, *Introduzione* [trad. dallo spagnolo: Justino López y García-Plaza], σέ: NBA X/1, σσ. XXII-XXV.

ποὺ ἡ Ἐκκλησία νὰ τοὺς θεωρήσει ἀξιόπιστους ἢ νὰ δεχθεῖ τὰ γραπτά τους ὡς περιβεβλημένα μὲ τὸ κύρος τῶν κανονικῶν καὶ ἵερῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς. Καὶ τοῦτο, ὅχι μόνο ἐπειδὴ αὐτοὶ δὲν ἥσαν ἀξιόπιστοι ὡς πρὸς τὶς διηγήσεις τους ἄλλὰ καὶ ἐπειδὴ στὰ κείμενά τους παρεισέφρησαν ψεύδη ποὺ ὁ κανόνας τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστης καταδικάζει, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ ὑγιὴς διδασκαλία”³. Στὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος ἐπισημαίνει ὅτι δὲν ὑφίσταται ποιοτικὴ διαβάθμιση ὡς πρὸς τὴν περιεχόμενη γνώση καὶ σοφία μεταξὺ τῶν Εὐαγγελίων ποὺ συνέγραψαν οἱ Ἀπόστολοι Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης καὶ οἱ μαθητὲς τῶν Ἀποστόλων Μᾶρκος καὶ Λουκᾶς. Οἱ Μᾶρκος, ὅπως ὁ Λουκᾶς, προέβη στὴν συγγραφὴ τοῦ Εὐαγγελίου του, ἐπειδὴ ἀκριβῶς διέθετε τὴν αὐθεντία, δηλαδὴ τὸ ἰδιαίτερο κύρος τοῦ Εὐαγγελιστῆ τὸ ὅποιο σήμαινε στὴν περίπτωσή του τὴν φωτιστικὴ κατὰ τὴν συγγραφὴ παρουσία καὶ δράση τοῦ ἴδιου τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Ποιοτική, ὅμως, διαφορὰ ὑφίσταται ἀνάμεσα στὰ θεόπνευστα καὶ ἵερὰ κείμενα ποὺ συναποτελοῦν τὸν κανόνα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, δηλαδὴ ἔχουν ἐκγριθεῖ ὡς γνήσια καὶ αὐθεντικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, καὶ κάποια ἄλλα κείμενα διάτρητης ἀξιοπιστίας ποὺ ἀποτελοῦν τὸ εύρὺ φάσμα τῶν ἀπόκρυφων ἐκείνων βιβλίων ποὺ ἡ Ἐκκλησία ἔθεσε τελικὰ ἔκτὸς κανόνα, ὅχι μόνο γιὰ τὸν συχνὰ φαντασιακὸ καὶ αὐθαίρετο χαρακτήρα τῶν ποικίλων ἀφηγήσεων ποὺ περιλάμβαναν, ἄλλὰ καὶ ἐπειδὴ, ὅπως τονίζει ὁ Αὐγουστίνος, τὰ ἐν λόγῳ ἀπόκρυφα κείμενα περιεῖχαν κακόδοξες καὶ πεπλανημένες ἀντίληψεις ποὺ δὲν ἀνταποκρινόντουσαν στὰ κριτήρια καὶ τὶς προδιαγραφὲς τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας καὶ ὀπωσδήποτε δὲν ἔξεφραζαν τὴν αύτοσυνειδησία, τὸ ἥθος καὶ τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας. Δὲν

3 De consensu Evangelistarum, 1,2 (CSEL 43, 2-3. NBA X/1, 2): “Ac ne putaretur, quod attinet ad percipiendum et praedicandum Evangelium, interesse aliquid, utrum illi annuntient qui eundem Dominum hic in carne apparentem discipulatu famulante secuti sunt an hi, qui ex illis fideliter comperta crediderunt, divina providentia procuratum est per Spiritum Sanctum, ut quibusdam etiam ex illis, qui primos Apostolos sequebantur, non solum annuntiandi, verum etiam scribendi Evangelium tribueretur auctoritas. Hi sunt Marcus et Lucas. Ceteri autem homines, qui de Domini vel de Apostolorum actibus aliqua scribere conati vel ausi sunt, non tales suis temporibus exstiterunt, ut eis fidem haberet Ecclesia atque in auctoritatem canonicam sanctorum Librorum eorum scripta recipere, nec solum quia illi non tales erant, quibus narrantibus credi oporteret, sed etiam quia scriptis suis quaedam fallaciter indiderunt, quae catholica atque apostolica regula fidei et sana doctrina condemnat”.

έξέφραζαν τὸν κανόνα τῆς πίστης (*regula fidei*)⁴ ώς ὄριοθέτεση μιᾶς διδασκαλίας ποὺ ἀναγόταν στοὺς ἴδιους τοὺς Ἀποστόλους.

Ο Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος εἶχε ἀναντίρρητα τὸ ἰδιαίτερο ἐκεῖνο χάρισμα τοῦ «εὐαγγελιστῆ» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, προκειμένου νὰ ἐκφράσει κατὰ τρόπο ἀνεπίληπτο καὶ ἀξιόπιστο τὴν πίστη τῆς Ἑκκλησίας, ὥστε τὰ μέλη τῆς νὰ καταρτίζονται καὶ νὰ οἰκοδομεῖται τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα καὶ μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ ἐπίσκοπος Ἰππῶνος Αὔγουστίνος στὴν Ἐπιστολὴ 149, ὅπου ἔρμηνεύει τὴν σχετικὴ ἀναφορὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στὰ λογῆς χαρίσματα τῆς ἀρχέγονης Ἑκκλησίας (βλ. Ἔφ. 4, 11)⁵. Στὴν συγκεκριμένη συνάφεια τῆς Ἐπιστολῆς 149 ὁ Αὔγουστίνος ἀναφέρεται σὲ τέσσερα χαρίσματα ποὺ ἀντιστοιχοῦσαν σὲ τέσσερεις «τάξεις» μέσα στὴν πρώτη Ἑκκλησία τῆς ἀποστολικῆς περιόδου, σὲ τέσσερεις δηλαδὴ διακριτοὺς καὶ ὑπεύθυνους ρόλους. Πρόκειται ἐν προκειμένῳ γιὰ τὸ χάρισμα τῶν «ἀποστόλων», τὸ χάρισμα τῶν «εὐαγγελιστῶν», ἐκεῖνο τῶν «προφητῶν», τοὺς ὅποίους ὁ ἐπιστολογράφος διακρίνει ἀπὸ τοὺς παλαιοδιαθηκικοὺς προφῆτες, καί, τέλος, τὸ χάρισμα τῶν «ποιμένων», οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν αὐγουστίνεια ἀκριβῶς ἔρμηνευτικὴ διασάφηση ταυτίζονται μὲ τοὺς «διδασκάλους» τοὺς ὅποίους ἀναφέρει στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ Πρὸς Ἐφεσίους.

Σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα παρατηρεῖ ὁ Ἱερὸς Αὔγουστίνος στὴν ἀρχὴ τοῦ συγγράμματός του *De consensu Evangelistarum*, ὁ Εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος ἦταν μαθητὴς ἐνὸς Ἀποστόλου, τοῦ Ματθαίου, καὶ μάλιστα τὸ *Katὰ Márkon* Εὐαγγέλιο συνιστᾶ ἔνα εῖδος ἐπιτομῆς καὶ θεολογικῆς συμπύκνωσης τῆς διδασκαλίας ποὺ ἐμπεριέχει τὸ *Katὰ Matthaion*⁶. Ο Μᾶρκος ἔγραψε στὰ Ἑλληνικά, ἐνῷ ὁ διδάσκαλός του, ὁ Ἀπόστολος Ματθαῖος στὰ ἀραμαϊκά, στὴν

4 Βλ. J. N. D. Kelly, *Early Christian Creeds*, Continuum International Publishing Group, New York, 2011, σσ. 76-82, ὅπου ἀπαντᾶ τὸ θέμα τῆς διασύνδεσης τοῦ κανόνα τῆς πίστης μὲ τὰ βαπτιστήρια Σύμβολα τῆς ἀρχαίας Ἑκκλησίας, σύμφωνα μὲ τὴν γλῶσσα καὶ θεολογία τοῦ Εἰρηναίου Λουγδούνου.

5 Βλ. Ep. 149, 2, 11.

6 *De consensu Evangelistarum*, 1, 2, 4 (CSEL 43, 4. NBA X/1, 4): “*Horum sane quattuor solus Matthaeus hebraeo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri graeco. Et quamvis singuli suum quemdam narrandi ordinem tenuisse videantur, non tamen unusquisque eorum velut alterius praecedentis ignarus voluisse scribere reperitur, vel ignorata praetermissee, quae scripsisse alias invenitur, sed sicut unicuique inspiratum est non superfluam cooperationem sui laboris adiunxit. Nam Matthaeus suscepisse intellegitur incarnationem Domini secundum stirpem regiam et pleraque secundum hominum praesentem vitam facta et dicta eius. Marcus eum subsecutus tamquam pedissequus et brevior eius videtur. Cum solo quippe Ioanne nihil dixit, solus ipse per pauca, cum solo Luca pauciora, cum Mattheo vero plurima et multa pene totidem atque ipsis verbis sive cum solo sive cum ceteris consonante...*”.

γλῶσσα δηλαδὴ τῶν Ἰουδαίων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Πρόκειται γιὰ τὴν γνωστὴ εἰκασία τὴν ὅποια συμμερίζεται ὡς ἀρχαία προφορικὴ παράδοση καὶ ὁ Αὐγουστίνος Ἰππῶνος. Ὁ Μᾶρκος ἀντλεῖ τὸ ὄλικό του ἀπὸ μία ἀποκλειστικὰ πηγή: τὴν διδασκαλία τοῦ Ματθαίου. Ὁ Αὐγουστίνος παρατηρεῖ ὅτι δὲν ἔχει κοινὰ μὲ τὴν διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη, καθὼς ὁ Μᾶρκος ἀκολουθεῖ τὰ χνάρια τοῦ Ματθαίου. Ἡ μαθητεία τοῦ Μάρκου στὸν Ματθαῖο σημαίνει τὴν διαφοροποίηση τῆς θεολογικῆς ὀπτικῆς γωνίας του καὶ ἀπὸ τὸν Λουκᾶ. Ἐὰν ὁ Λουκᾶς ἔστιάζει τὸ θεολογικὸ ἐνδιαφέρον του στὴν Ἱερατικὴ καταγωγὴ καὶ ἰδιότητα τοῦ Χριστοῦ, ὁ Μᾶρκος, ὅπως ὁ Ματθαῖος, στρέφει τὸ βλέμμα του στὴν ἀπώτερη βασιλικὴ καταγωγὴ καὶ συνακόλουθα στὸ βασιλικὸ ἀξίωμα τοῦ Μεσσία. Ὁ Αὐγουστίνος θεωρεῖ σκόπιμο νὰ διευκρινίσει ὅτι οἱ διαφορετικὲς αὐτὲς θεολογικὲς ὀπτικὲς γωνίες εἶναι τρόπον τινὰ ἀλληλοσυμπληρούμενες καὶ δὲν ὑπονομεύουν τὴν ἐνότητα τοῦ βάθους ἀνάμεσα στὰ Εὐαγγέλια. Ἡ ἐνότητα ἄλλωστε τοῦ πνεύματος τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος δὲν ἀποκλείει τὴν μοναδικότητα μιᾶς προσωπικῆς θέασης καὶ προσέγγισης ἀπὸ κάθε Εὐαγγελιστὴ στὸ ἔνα καὶ μοναδικὸ μυστήριο τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος μοιάζει στὰ συμφραζόμενα τῶν ὅσων παραθέτει νὰ ὑπερασπίζεται τὸ τετράμορφο τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὅποιο εἶχε ἀμφισβητηθεῖ ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς μαρκιωνίτες, οἱ ὅποιοι ἀποδεχόντουσαν μόνο τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ⁷, ἥ ἀπὸ τὸν μαθητὴ τοῦ Ἰουστίνου Τατιανό, ὁ ὅποιος εἶχε θελήσει νὰ δημιουργήσει μία ἐνιαία εὐαγγελικὴ ἀφήγηση ὡς ἀποτέλεσμα σύνθεσης τῶν τεσσάρων διαφορετικῶν εὐαγγελικῶν διηγήσεων καὶ ἐναρμόνισής τους στὸ περίφημο *Διατεσσάρων Εὐαγγέλιο*⁸.

Τὴν βαθύτερη σημασία τῆς ἴδιαίτερης προσωπικῆς μαρτυρίας κάθε Εὐαγγελιστὴ στὸ πλαίσιο τῆς πνευματικῆς ἐνότητας τοῦ τετράμορφου Εὐαγγελίου ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος ἀναδεικνύει στὴν τριακοστὴ ἔκτη Ὁμιλίᾳ ἀπὸ τὸ ἔρμηνευτικὸ ἔργο του *In Iohannis evangelium tractatus*. Ἐκεῖ προβάλλει τὴν ἀξία ἀκριβῶς τῆς προσωπικῆς θεολογικῆς ἀποψης καὶ ἴδιαίτερης προσέγγισης καθενὸς ἀπὸ τοὺς τέσσερεis Εὐαγγελιστές, παρουσιάζοντας τὸ γνωστὸ θέμα τῆς συμβολικῆς ἀναπαράστασής τους μὲ μορφὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ προφητικὸ ὄραμα τοῦ Ἱεζεκιήλ. Γράφει συγκεκριμένα ὁ θεολόγος ἐπίσκοπος

7 B.L. H. Drobner, *Lehrbuch der Patrologie*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2004, σσ. 150-151.

8 W. L. Petersen, *Tatian's Diatessaron, Its Creation, Dissemination, Significance, and History in Scholarship*, E. J. Brill, Leiden - New York - Köln, 1994, σσ. 1-8.

τῆς Ἰππῶνος, ὁ ὅποῖς ἐρμηνεύει στὸ ἀκροατήριό του τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἱωάννη: “Στὴν προφητείᾳ τοῦ Ἱεζεκίηλ, ὅπως καὶ στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ ἕδου τοῦ Ἱωάννη, τοῦ συγγραφέα τοῦ ἐν λόγῳ Εὐαγγελίου, γίνεται μνεία σὲ ἔνα ζῶο μὲ τέσσερεis ὄψεις: ἀνθρώπου, μόσχου, λιονταριοῦ καὶ ἀετοῦ. Ὅσοι πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς ἀσχολήθηκαν μὲ τὰ σύμβολα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, συνήθως ἔβλεπαν σὲ αὐτὸ τὸ ζῶο, ἢ μᾶλλον σὲ αὐτὰ τὰ ζῶα, τοὺς τέσσερεis Εὐαγγελιστές. Τὸ λιοντάρι εἶναι σύμβολο τοῦ βασιλιᾶ, καθὼς τὸ λιοντάρι ἔξαιτίας τῆς φοβερῆς του δύναμης θεωρεῖται ὡς ὁ βασιλιὰς τῶν ζώων. Αὐτὴ ἡ μορφὴ ἀντιπροσωπεύει τὸν Ματθαῖο, ὁ ὅποῖς στὴν γενεalogία τοῦ Κυρίου, μέσω τῆς βασιλικῆς διαδοχῆς ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Κύριος κατάγεται ἀπὸ βασιλικὴ γενιά, ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ βασιλιᾶ Δαβίδ. Ο Λουκᾶς ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὴν θυσία τοῦ ἰερέα Ζαχαρία, πατέρα τοῦ Ἱωάννη Βαπτιστῆ, παριστάνεται συμβολικὰ ἀπὸ τὸν μόσχο, καθὼς ὁ μόσχος εἶναι τὸ κύριο θύμα στὴν ἱερατικὴ θυσία. Ο Μᾶρκος εὔλογα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ δὲν μιλᾶ γιὰ τὴν βασιλικὴ ἔξουσία οὕτε ξεκινᾶ ἀπὸ τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὡς ἀνθρωπο”⁹. Ἡ συμβολικὴ ἀναπαράσταση τοῦ Μάρκου μὲ τὴν μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ὑπαινικτικὴ ἀναφορὰ στὴν ἀφετηριακὴ προϋπόθεση τῆς θεολογικῆς προσέγγισης τοῦ Μάρκου. Ο Εὐαγγελιστὴς αὐτὸς ἐστιάζει πρωταρχικὰ τὸ ἐνδιαφέρον του στὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου. Ἄν καὶ στὰ συμφραζόμενα τοῦ προαναφερόμενου ἀποσπάσματος ἀπὸ τὴν τριακοστὴ ἔκτη Ὁμιλία ὁ ἵερος Αύγουστίνος μὲ ρητορικὸ τρόπο ἔξαιρει κυρίως τὸ μέγα

9 In Iohannis Evangelium, 36, 5 (CCL 36, 327. NBA XXIV/1, 750): “Et apud Ezechielem prophetam, et in Apocalypsi ipsius Iohannis, cuius est hoc Evangelium, commemoratur animal quadruplex, habens quatuor personas; hominis, vituli, leonis, aquilae. Qui ante nos Scripturarum sanctorum mysteria tractaverunt, plerique in hoc animali, vel potius in his animalibus quatuor Evangelistas intellexerunt. Leonem pro rege positum, quoniam videtur leo rex esse quodammodo bestiarum, propter potentiam et terribilem fortitudinem. Haec persona tributa est Mattheo, quia in generationibus Domini regiam seriem prosecutus est, quemadmodum esset Dominus per stirpem regiam de semine David regis. Lucas autem quoniam coepit a sacerdotio Zachariae sacerdotis, faciens mentionem patris Iohannis Baptiste, vitulo deputatus est; quia magna victima vitulus erat in sacrificio sacerdotum. Marco homo Christus merito assignatus est, quia neque de regia potestate aliquid dixit, neque de sacerdotali coepit, sed tantum ab homine Christo exorsus est”. Παλαιότερα κατὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς συμβολικῆς ἀναπαράστασης τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀπὸ τὰ ἀποκαλυπτικὰ «τέσσαρα ζῶα» (βλ. Αποκ. 4, 6-7· Ἱεζ. 1, 5-10), ὁ Εἰρηναῖος Λουγδούνου εἶχε ἀποδώσει τὸν ἀετὸ στὸν Μᾶρκο ὡς σημεῖο τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα στὴν Ἐκκλησία, καὶ εἶχε συνδέσει μὲ τὸν Ματθαῖο τὸν ἀνθρωπὸ ὡς σύμβολο τῆς ἔλευσης τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στὴν γῆ τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ τὸν Ἱωάννη τὸν συσχέτισε μὲ τὸ λιοντάρι ὡς ἐπιβλητικὸ σύμβολο ἴσχυος. Βλ. Adversus Haereses, 3, 11, 8. Γιὰ μία περιεκτικὴ παρουσίαση τοῦ θέματος τῆς συμβολικῆς ἔννοιας τῶν τεσσάρων ζώων μὲ πολλὲς ἀναφορὲς στὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ ἐρμηνευτικὴ παράδοση καὶ συγκεκριμένα στὸν Ἰππόλυτο, τὸν Ἀμβρόσιο Μεδιολάνων, τὸν Ἱερώνυμο καὶ ἄλλους, βλ. G. R. Koester, *Revelation, A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Yale Bible, Yale University Press, New Haven & London, 2014, σσ. 351-353.

ύψος τῆς θεολογικῆς μεταρσίωσης σὲ ούρανια πλάτη τοῦ Ἰωάννη, τὸ ὕψος δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὅποιο συμβολικὰ ὑποδηλώνει ὁ ὑψιπέτης ἀετός, ἡ πολύτιμη καὶ οὐσιαστικὴ συνεισφορὰ τοῦ Μάρκου εἶναι προφανής, ἐπειδὴ ἂν κάποιος ἔστιάσει τὴν θεολογικὴν προσοχὴν μόνο ἡ κυρίως στὴν θειότητα τοῦ Λόγου, κινδυνεύει νὰ χάσει ἀπὸ τὸν θεολογικὸν ὄριζοντα τὴν ἀνθρώπινη διάσταση τῆς παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἐπίγειαν ζωὴν του. Ὁ θεῖος Λόγος, ἂν καὶ ἦταν προαιώνιος Θεός, ἔγινε ἀπόλυτα πραγματικὰ ἀνθρωπος γιὰ τὴν σωτηρία μας, προσέλαβε ὅντως ἀνθρώπινη φύση τὴν ὅποια διατηρεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀνθρώπινη βιοτήν του ἔσαιε. Ἡ μαρτυρία τοῦ Μάρκου σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίγειαν ἀκριβῶς ζωὴν καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔνα εἰσαγωγικὸν προπαρασκευαστικὸν θέμα σὲ ἐκεῖνο τῆς θειότητας τοῦ Λόγου, μὲ τὸ ὅποιο κυρίως καταγίνεται ὁ τέταρτος Εὐαγγελιστής, ἀλλὰ εἶναι σταθερὸν σημεῖον ἀναφορᾶς καὶ μόνιμη ὅψη τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας καὶ πίστης τῆς Ἑκκλησίας, ἡ ὅποια ἀποτυπώθηκε ἀργότερα στὸν Ὁρο τῆς Χαλκηδόνας. Ἐκεῖ διατρανώθηκε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι παντοτινὰ ὁ ἴδιος τέλειος Θεὸς ἀλλὰ καὶ τέλειος, δηλαδὴ πλήρης καὶ πραγματικός, ἀνθρωπος. Κι ἂν στὴν παροῦσα συνάφεια τῆς Ὄμιλίας ἔξαιρεται ἐμφατικὰ ἡ θεολογικὴ ὑψιπέτεια τοῦ Ἰωάννη, εἶναι γνωστὴ ἡ ἐντονη εύαισθησία τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου καὶ τῆς ἀρχαίας λατινόφωνης Ἑκκλησίας στὴν ἐπισήμανση καὶ διακήρυξη τῆς πληρότητας καὶ πραγματικότητας τῆς ἀνθρώπινης φύσης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ εύαισθησία αὐτὴ ἀποτυπώθηκε μὲ ἐμβληματικὸν τρόπον στὸν Τόμο τοῦ Λέοντα, ὁ ὅποιος ἀποτέλεσε βασικὸν πυλώνα κατὰ τὶς συνοδικὲς ἐργασίες γιὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὴν τελικὴν σύνταξην τοῦ Ὁρου τῆς Χαλκηδόνας. Καὶ ὁ Τόμος τοῦ Λέοντα μὲ τὴν ἀνάγλυφη δυοφυσιτικὴν ὄρολογίαν συμπυκνώνει καὶ συνοψίζει μὲ καίριο τρόπο τὴν χριστολογικὴν διδασκαλίαν κυρίως τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ὅπως ἔχει ἥδη ἐπισημανθεῖ στὴν ἔρευνα¹⁰. Ἀλλωστε ὁ Πρόστερος, ὁ ὅποιος φαίνεται νὰ συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴν σύνταξη τοῦ Τόμου¹¹, ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ θαυμαστὴς τοῦ Αὐγουστίνου.

Ἄν τὸ ἐντονότατο ἐνδιαφέρον τοῦ Μάρκου γιὰ τὰ ἐπίγεια ἔργα τοῦ Ἰησοῦ συνιστᾶ ἀπαραίτητη ἀφετηρία γιὰ τὴν περαιτέρω ἐμβάθυνση στὸ μυστήριο Χριστὸς καὶ οὐσιώδη προϋπόθεση γιὰ τὴν ὄρθὴν ἐρμηνευτικὴν

¹⁰ Βλ. B. Studer, *Una Persona in Christo, Ein augustinisches Thema bei Leo dem Grossen*, Aug. 25 (1985), σ. 453.

¹¹ Βλ. H. Drobner, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 447.

προσέγγιση τοῦ θεαθρώπινου γεγονότος τῆς παρουσίας καὶ δράσης τοῦ Κυρίου μέσα στὴν ἱστορία, γιὰ μία ἐρμηνευτικὴ δηλαδὴ προσέγγιση μακριὰ ἀπὸ τὶς ἐπικίνδυνες ἀτραποὺς μιᾶς δοκητικοῦ ἢ μονοφυσιτικοῦ τύπου χριστολογικῆς ἑτεροδιδασκαλίας, ἢ ὅποια προκύπτει ἀπὸ τὴν ὑποτίμηση τῆς ἀνθρωπινότητας τοῦ Σωτήρα, ὁπωσδήποτε τὸ συγκεκριμένο αὐτὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Εὐαγγελιστῆ δὲν ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴ ἀρετή του. Ἡ προσήλωσή του αὐτὴ στὴν ἱστορικὸ χαρακτήρα τῆς ἐν Χριστῷ Θείᾳς Οἰκονομίᾳς, συνυφαίνεται καὶ ἐκφράζεται μὲ ἔνα λακωνικὸ σχεδὸν ὑφος, μὲ μία διάθεση περιγραφῆς καὶ ἀποτύπωσης τῶν οὐσιωδῶν καὶ καίριων στοιχείων τῆς εὐαγγελικῆς ἀφήγησης μακριὰ ἀπὸ τοὺς πλατειασμοὺς μιᾶς βερμπαλιστικῆς ἀνάπτυξης. Τὸν εὔσύνοπτο χαρακτήρα τῆς εὐαγγελικῆς ἔξιστόρησης τοῦ Μάρκου ἐπισημαίνει ὁ Αύγουστίνος Ἰππῶνος. Στὸ ἔργο του *De consensu Evangelistarum* μιλάει γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Μάρκου στὸ περιεκτικὸ καὶ πυκνὸ ὑφος. Συγκεκριμένα ἀναφέρει ὁ Αύγουστίνος σὲ μία συνάφεια ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἀποστολὴ ποὺ ἀνέθεσε ὁ Ἰησοῦς στοὺς μαθητές του: “Οσον ἀφορᾶ τὸν Μᾶρκο αὐτὸς δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ συνοψίσει καὶ νὰ συντομεύσει τὴν ἀλληλουχία τῶν γεγονότων. Ξεκινᾶ πράγματι λέγοντας: Ὁ Ἰησοῦς περιόδευε στὰ γύρω χωριὰ διδάσκοντας. Τότε κάλεσε τοὺς δώδεκα καὶ ἄρχισε νὰ τοὺς στέλνει δύο δύο καὶ τοὺς ἔδωσε ἔξουσία νὰ ἐκβάλλουν ἀκάθαρτα πνεύματα, κ.λπ. μέχρι ἐκεῖ ποὺ λέει: Τινάξτε τὴν σκόνη ἀπὸ τὰ πόδια σας, γιὰ νὰ ὑπάρχει μαρτυρία ἐναντίον τους”¹².

Ο Μᾶρκος, ἐπισημαίνει ὁ Αύγουστίνος, δίνει τὴν ἐντύπωση ἐδῶ ὅτι συμπυκνώνει τὴν σειρὰ τῶν γεγονότων, ἐπειδὴ τοποθετεῖ τὴν ἀποστολὴ τῶν δώδεκα μαθητῶν σὲ περιοδεία μετὰ τὴν ἀνάσταση τῆς κόρης τοῦ Ἰαείρου καὶ μετὰ ἀπὸ μία σύντομη ἀναφορὰ στὸ ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔγινε δεκτὸς στὴν πατρίδα του Ναζαρέτ, ἐνῶ ὁ Ματθαῖος τοποθετεῖ τὴν ἀπόρριψη αὐτὴ τοῦ Ἰησοῦ στὴν πατρίδα του πολὺ ἀργότερα, ἔχοντας στὸ μεταξὺ ἀφηγηθεῖ πολλὰ ἄλλα γεγονότα καὶ διδαχὲς τοῦ Κυρίου. Ποιά εἶναι ἡ ἀκριβῆς ἱστορικὴ ἀκολουθία τῶν ἔξιστορούμενων γεγονότων; Ο Αύγουστίνος διατυπώνει τὴν

12 De consensu Evangelistarum, 2, 30, 70 (CSEL 43, 174. NBA X/1, 176): “*Hunc locum breviter videtur perstrinxisse Marcus et eum sic ingressus est dicens: Et circuibat castella in circuitu docens. Et convocavit duodecim et coepit eos mittere binos, et dabat illis potestatem spirituum immundorum, et cetera, usque ad illud ubi ait: Excute pulverem de pedibus vestris in testimonium illis*”. Τὰ βιβλικὰ παραθέματα ἐδῶ εἶναι τὰ ἔξης: Μάρκ. 6, 6-7 καὶ 6, 11.

εύλογη είκασία ότι ἐνδεχομένως ὁ Ματθαῖος, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Μᾶρκο, δὲν θυμόταν ἀκριβῶς τὴν σειρὰ τῶν γεγονότων καὶ ἔτσι μετέθεσε τὴν πρώιμη ἐκείνη ἀπόρριψη τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ναζαρὲτ σὲ ὑστερότερο χρόνο. Ὁπωσδήποτε ἡ εὐαγγελικὴ ἀφήγηση (*narratio*) δὲν ἐπιδιώκει τὴν ἀκρίβεια τῆς ἐξιστόρησης στὴν βάση τῆς θουκυδίδειας ἔννοιας τῆς ἴστορίας ὡς ἐπιστημονικῆς ἐρμηνείας τῶν πηγῶν, κάτι ποὺ θὰ ὀδηγοῦσε τὸν ἴστορικὸ στὴν ἐνδελεχῇ διερεύνηση καὶ ἀρχειακοῦ ὑλικοῦ, ἐὰν ὑφίσταται τέτοιο. Ὁ ἴστορικὸς πυρήνας τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης ἔχει νὰ κάνει κυρίως μὲ τὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἔγινε πραγματικὰ ἄνθρωπος καὶ εἰσῆλθε δυναμικὰ στὴν ἴστορία, ἥρθε μέσα στὸν συγκεκριμένο χρόνο καὶ τόπο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ δώσει στὴν ἀνθρώπινη ἴστορία ἔναν ἐσχατολογικὸ σκοπό, μία μεταϊστορικὴ δυνατότητα καὶ προοπτική. Ἡ προοπτικὴ αὐτὴ ἀφορᾶ στὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀπεγκλωβισμό του ἀπὸ τὴν ὄδύνη, τὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο, ποὺ ρίχνουν ἀκόμα θλιβερὴ σκιὰ στὴν ἐνδοϊστορικὴ καὶ τόσο ἐφήμερη ἀνθρώπινη ζωή.

Ἡ ἴστορικότητα τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης συνδέεται ἔτσι ἄρρηκτα μὲ τὴν σωτηριολογία καὶ τὴν ἐσχατολογία τῆς Ἑκκλησίας, προσλαμβάνει ἀκραιφνῶς θεολογικὸ νόημα καὶ δὲν ἔξαντλεῖται σὲ μία ἴστορικοφιλολογικὴ ἀνίχνευση καὶ ἀποτίμηση τοῦ παρελθόντος. Τὸν σωτηριολογικὸ καὶ ἐσχατολογικὸ αὐτὸ χαρακτήρα τῆς εὐαγγελικῆς ἐξιστόρησης ἀναδεικνύει μὲ ξεχωριστὴ σαφήνεια καὶ μοναδικὴ πυκνότητα ὕφους ὁ Μᾶρκος. Δὲν ἀγαπᾶ τὴν περιπτολογία, διασώζοντας ὅμως ὅλα ἐκεῖνα τὰ οὐσιώδη γιὰ τὸν εὐαγγελισμὸ τοῦ κόσμου. Στὴν πυκνότητα καὶ τὴν συντομία τῆς διήγησης τοῦ Μάρκου ἀπηχεῖται ἡ θεολογικὴ συνείδηση καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἀρχέγονης Ἑκκλησίας ποὺ εὐαγγελίζεται μέχρι τὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὴν σωτήρια ὡς προοπτικὴ ποὺ ἔχει στέρεα θεμελιωθεῖ στὸ ἀπτὸ καὶ ἐμπειρικὰ ἐπιβεβαιωμένο ἴστορικὸ γεγονὸς Ἰησοῦς Χριστός.

Τὴν ἀγαστὴν ἐνάργεια καὶ συντομία τοῦ Εὐαγγελιστῆ Μάρκου ὑπογραμμίζει ὁ ἐρμηνευτὴς θεολόγος τῆς Ἱππῶνος καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τοῦ ἔργου του *De consensu Evangelistarum*. Ἀναφερόμενος στὴν σχέση τοῦ Μάρκου μὲ τὸν Ματθαῖο, ἀπὸ τὸν ὅποιο ὁ Μᾶρκος λαμβάνει, σύμφωνα καὶ μὲ ὅσα εἴπαμε προηγουμένως, ὑλικὸ μὲ μία διάθεση συμπύκνωσης καὶ συντόμευσης γιὰ τὴν δημιουργία ἐνὸς εἴδους ἐπιτομῆς ποὺ εἶναι τὸ δικό του Εὐαγγέλιο, ὁ Αὔγουστίνος ἐπισημαίνει ὅτι ὁ Μᾶρκος στὴν δική του συμπαγῆ

σύνθεση παραλείπει κάποιες ἀναφορὲς σὲ γεγονότα τὰ ὅποῖα ἐκθέτει μὲ μίᾳ διεξοδικότητα ὁ Ματθαῖος. Αὐτὸ ἐπισημαίνει ὁ θεολόγος ἐρμηνευτὴς τῆς Ἰππῶνος, ἀναφερόμενος στὸ γνωστὸ ἐπεισόδιο, τὸ ὅποιο μνημονεύουν ὁ Μᾶρκος, ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς, γιὰ τὸ ὅτι κάποτε ἡ μητέρα καὶ τὰ ἀδέλφια τοῦ Ἰησοῦ στάθηκαν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνο ὅπου δίδασκε ὁ Ἰησοῦς, ζητώντας νὰ τὸν δοῦν . Ἡ παρουσία τῆς μητέρας καὶ τῶν ἀδελφῶν ἔδωσε στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὴν εὔκαιρία νὰ μιλήσει γιὰ τὸ νόημα τῆς πνευματικῆς καὶ ούσιαστικῆς συγγένειας μαζί του, λέγοντας ὅτι ὅποιος ἐφαρμόζει τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα, αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μητέρα του (βλ. Μάρκ. 3, 31-35· Ματθ. 12, 46-50· Λούκ. 8, 19-21).

Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ εἶχε δώσει κάποτε σὲ ἔναν ἄλλο σπουδαῖο θεολόγο τῆς λατινόφωνης βόρειας Ἀφρικῆς, τὸν Τερτυλλιανό, τὴν εὔκαιρία καὶ τὴν βιβλικὴ ἀφετηρία γιὰ νὰ ἀντικρούσει τὴν δοκητικοῦ τύπου πρόσληψη καὶ ἐρμηνεία του ἀπὸ μαρκιωνίτες, οἱ ὅποιοι μιλώντας γιὰ τὴν πνευματικὴ συγγένεια στὴν ὅποια ἀναφέρεται ἐδῶ ὁ Χριστός, ἀπέκλειαν τὴν πιθανότητα κατὰ σάρκα συγγένειας τοῦ Κυρίου μὲ πραγματικοὺς ἀνθρώπους, διότι ἀπέρριπταν ἐκ προοιμίου τὴν ἀλήθεια τῆς ἴδιας τῆς σάρκας τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀληθινότητα τῆς σάρκας τὴν ὅποια ὑπερασπίζοταν ὁ Τερτυλλιανὸς στὸ *De carne Christi* μὲ ἔναν τρόπο ἔντονο καὶ ἐντυπωσιακό¹³.

Τὸ ἴδιο ἐπεισόδιο δίνει τὸ ἔναυσμα στὸν βορειοαφρικανὸ ἐρμηνευτὴ ἐπίσκοπο νὰ μιλήσει γιὰ τὸν συνοπτικὸ χαρακτήρα τῆς μάρκειας ἀφήγησης σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τὸ ἐκτεταμένο τῆς σχετικῆς ἀφήγησης τοῦ Λουκᾶ· ὁ Μᾶρκος συντέμνει τὰ δεδομένα τῆς ἀφήγησης τοῦ Ματθαίου, ἐνῶ ὁ Λουκᾶς στὰ παράλληλα χωρία τείνει πρὸς τὴν ἀναλυτικότητα. Ὅμως παρὰ τὶς διαφορετικὲς λεπτομέρειες ἢ τὶς προσωπικὲς ἀφηγηματικὲς διαθέσεις τῶν Εὐαγγελιστῶν γιὰ βραχύτητα ἢ διεξοδικότητα στὴν ἀποτύπωση τῶν περιγραφόμενων γεγονότων, ὁ πυρήνας τῆς θεολογίας καὶ διδασκαλίας τους εἶναι κοινὸς καὶ ἐνιαῖος· τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι καὶ παραμένει ἔνα καὶ ἀδιαίρετο ὡς

13 Βλ. *De carne Christi*, 7, 1-13. Πρβλ. *Adversus Marcionem*, IV, 19, 6-13, ὅπου ὁ Τερτυλλιανὸς εἶχε ἥδη ἐρμηνεύσει τὸ ἐν λόγῳ ἐπεισόδιο τῆς εὐαγγελικῆς ἀφήγησης σὲ ἀντιμαρκιωνιτικὴ καὶ ἀντιδοκητικὴ προοπτική.

πρὸς τὴν βαθύτερη οὐσία του, χωρὶς δηλαδὴ ἐνδογενεῖς ἀντιφάσεις ποὺ θὰ ὑπονόμευαν τὴν πνευματικὴ δύναμη καὶ πειστικότητά του¹⁴.

Ἡ συντομία, ὅμως, τοῦ Μάρκου ἔχει καὶ μία ἄλλη βαθύτερη σημασία κατὰ τὸν Ἱερὸν Αὔγουστίνο, μία σημασία ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν ὑπαινικτικὴ δύναμη τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Πολλὰ πράγματα στὴν Γραφὴ ὑπονοοῦνται στὴν σιγὴ καὶ δὲν εἶναι προφανῆ ἀπὸ τὸ ἕδιο τὸ γράμμα τοῦ βιβλικοῦ κειμένου. Αὐτὴ ἡ διαπίστωση ἀφορᾶ στὴν συνειδητοποίηση τῆς ἀνάγκης γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡς ἐμβάθυνση στὸ μυστικὸ περιεχόμενό της. Ὁ Αὔγουστίνος σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ *De consensu Evangelistarum* ἀντιμετωπίζει τὶς ἐρμηνευτικὲς δυσχέρειες ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν φαινομενικὴ ἀντίφαση ὅχι παράλληλων εὐαγγελικῶν περικοπῶν μεταξύ τους ἀλλὰ τῆς ἕδιας περικοπῆς ἐνὸς καὶ μόνο Εὐαγγελιστῆ μὲ ὅσα αὐτὴ ἀναφέρει. Πρόκειται γιὰ μία ἐρμηνευτικὴ δυσχέρεια ποὺ ἐμφανίζεται στὴν διήγηση τοῦ Ματθαίου σχετικὰ μὲ ὅσα διαδραματίστηκαν στὴν Γεσθημανῆ λίγο πρὶν τὴν σύλληψη τοῦ Κυρίου. Γράφει ὁ ἐπίσκοπος Ἰππῶνος: “Πράγματι ἐδῶ συναντᾶμε μία δυσχέρεια ποὺ μᾶς προκύπτει ἀπὸ τὴν ἕδια τὴν ἀφήγηση τοῦ Ματθαίου, ἡ ὅποια δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔρχεται σὲ ἀντίφαση μὲ τὸν ἔαυτό της. Αὐτὸς γράφει δηλαδὴ ὅτι, ἀφοῦ προσευχήθηκε τρεῖς φορές, ὁ Ἰησοῦς ἥρθε στοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς εἶπε: Κοιμηθεῖτε πιὰ καὶ ξεκουραστεῖτε! Ἀρκετά, ἥρθε ἡ ὥρα. Νά, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται στὰ χέρια τῶν ἀμαρτωλῶν. Σηκωθεῖτε, πᾶμε! Νά, αὐτὸς ποὺ θὰ μὲ προδώσει πλησιάζει. Πῶς μπορεῖ νὰ ἔχει πεῖ λίγο πρὶν: Κοιμηθεῖτε πιὰ καὶ ξεκουραστεῖτε, ἐὰν ἀμέσως μετὰ προσθέτει: Νά, ἥρθε ἡ ὥρα, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς παρακινεῖ νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ ἀναχωρήσουν; Κάποιοι ἀναγνῶστες, θορυβημένοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑποτιθέμενη ἀντίφαση, προσπαθοῦν νὰ προφέρουν αὐτὲς τὶς λέξεις τοῦ Κυρίου: Κοιμηθεῖτε πιὰ καὶ ξεκουραστεῖτε σὰν νὰ εἰπώθηκαν ἀπὸ κάποιον ποὺ ἐπιπλήττει κι ὅχι ἀπὸ κάποιον ποὺ ἐπιπρέπει νὰ γίνει αὐτὸ ποὺ ζητάει. Θὰ μποροῦσε νὰ τὸ προσπαθήσει κανεὶς ἔτσι, ἐὰν ἦταν ἀπαραίτητο. Ὁμως ὁ Μᾶρκος, ὅταν μνημονεύει τὸ συμβάν, γράφει ὅτι ὁ Ἰησοῦς, ἀφοῦ εἶχε πεῖ στοὺς μαθητές: Κοιμηθεῖτε πιὰ καὶ ξεκουραστεῖτε, προσέθεσε: Ἀρκετά, καὶ ἐν συνεχείᾳ: Ἡρθε ἡ ὥρα. Νά, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πρόκειται νὰ προδοθεῖ. Συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι μετὰ τὶς

14 Βλ. *De consensu Evangelistarum*, 2, 40, 87 (CSEL 43, 190. NBA X/1, 196): “...Nihil itaque habet repugnantiae cum ceteris duobus quod Mattheus de matre et fratribus Domini narrat, neque in verbis Domini, neque in ipso ordine rerum gestarum”.

λέξεις: Κοιμηθεῖτε πιὰ καὶ ξεκουραστεῖτε, μποροῦσε νὰ ὑπάρχει ἔνα διάλειμμα σιωπῆς κατὰ τὸ ὅποιο οἱ μαθητὲς ἔκαναν ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ἐπιτρέψει· κι ἔπειτα, ἀφοῦ πέρασε ἡ ὥρα, τοὺς μίλησε καὶ πάλι καὶ τοὺς εἶπε: Νά ἥρθε ἡ ὥρα. Αὐτὸ μᾶς τὸ ὑποδεικνύει ἐκείνη ἡ λέξη ποὺ παραθέτει ὁ Μᾶρκος: Ἀρκετά, δηλαδὴ «ξεκουραστήκατε ἀρκετά, φτάνει τώρα». Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνο τὸ ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα τῆς σιωπῆς τοῦ Κυρίου δὲν ἀναφέρεται, ἡ συντομευμένη διατύπωση ὑποχρεώνει τὴν σκέψη μας νὰ ἀναζητήσει ἔναν ἄλλο τρόπο ἀνάγνωσης τοῦ κειμένου¹⁵. Προφανῶς γιὰ τὸν Αὔγουστίνο οἱ φαινομενικὲς ἀντιφάσεις τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης μποροῦν νὰ ξεπερασθοῦν κατὰ τὴν προσεκτικὴ ἐρμηνεία ποὺ ἀναζητᾶ πάντοτε βαθύτερα νοήματα πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῶν λέξεων. Στὴν ἐρμηνεία τῆς εὐαγγελικῆς διήγησης εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ συγκριτικὴ παραβολὴ τῶν παράλληλων περικοπῶν. Στὸ προηγούμενο παράδειγμα ὁ Μᾶρκος δίνει μία ἀπρόσμενη λύση μονάχα μὲ μία λέξη ἡ ὅποια ὑπαινίσσεται εὐγλωττα τὸ μεσοδιάστημα τῆς σιωπῆς ἐκείνης τοῦ γεμάτου ἀγωνία Χριστοῦ, γιὰ τὸ ὅποιο δὲν γίνεται καμμία μνεία οὕτε ἀπὸ τὸν Ματθαῖο οὕτε ἀπὸ τὸν Μᾶρκο. Ἡ σιωπὴ τοῦ Κυρίου στὴν Γεσθημανῆ δὲν εἶναι ἔνα τυχαῖο συμβάν στὴν εὐαγγελικὴ ἀφήγηση ἀλλὰ μοιάζει νὰ ὑπαινίσσεται συμβολικὰ ἵσως τὸ ὅτι στὴν Ἅγια Γραφὴ πολλὰ σημαίνονται μὲ τὶς λέξεις τοῦ κειμένου ἀλλὰ πολὺ περισσότερα μένουν σὲ μία μυστηριώδη σιγή, στὴν ὅποια μπορεῖ νὰ διεισδύσει ὁ νοῦς τοῦ ἐρμηνευτῆ μόνο μετὰ ἀπὸ τὸν κόπο τῆς πολὺ προσεκτικῆς μελέτης τοῦ θείου λόγου. Ἄλλωστε ἡ θεία ἀλήθεια εἶναι καὶ παραμένει μυστήριο σιγῆς, μυστήριο τὸ ὅποιο ἀπλώνεται πέρα ἀπὸ τὴν προφανῆ σημασία τῶν λέξεων.

15 De consensu Evangelistarum, 3, 4, 11 (CSEL 43, 282-283. NBA X/1, 308-310): “Nam videtur hic sermo secundum Matthaeum tamquam sibi ipsi contrarius, quod post tertiam orationem venit ad discipulos suos et dicit illis: Dormite iam et requiescite; ecce appropinquavit hora et Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus; ecce appropinquavit qui me tradet. Quomodo enim supra: Dormite iam et requiescite, cum connectat: Ecce appropinquavit hora, et ideo dicat: Surgite, eamus? Qua velut repugnantia commoti qui legunt conantur ita pronuntiare quod dictum est: Dormite iam et requiescite tamquam ab exprobrante, non a permittente sit dictum. Quod recte fieret, si esset necesse. Cum vero Marcus ita hoc commemoraverit, ut cum dixisset: Dormite iam et requiescite, adiungeret sufficit et deinde inferret venit hora, ecce tradetur Filius hominis utique intellegitur post illud quod eis dictum est: Dormite iam et requiescete, siluisse Dominum aliquantum, ut hoc fieret quod permiserat, et tunc intulisse: Ecce appropinquavit hora. Ideo post illa verba secundum Marcum positum est sufficit, id est ‘quod requievistis’ iam sufficit. Sed quia commemorata non est ipsa interpositio silentii Domini, propterea coartat intellectum, ut in illis verbis alia pronuntiatio requiratur”. Τὰ εὐαγγελικὰ παραθέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Ματθ. 26,45· Μάρκ. 14, 41.

Συνοψίζοντας τὰ μέχρι τώρα δεδομένα, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ἐν κατακλείδι ὅτι ὁ Ἱερὸς Αὐγουστίνος, ὁ ὄποιος δὲν ἔγραψε κάποιο ὑπόμνημα ἢ ἐρμηνευτικὰ Σχόλια στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Μάρκου, ὅπως ἀντίθετα ἔκανε γιὰ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη, μᾶς προσφέρει λίγες ἀλλὰ ἀξιοπρόσεκτες ἀναφορὲς γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελιστῆ Μάρκου. Σύμφωνα μὲ τὴν αὐγουστίνεια σκιαγράφηση ὁ Μᾶρκος, ἀν καὶ δὲν ἦταν Ἀπόστολος, ἦταν μία μεγάλη μορφὴ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Τὸ Εὐαγγέλιο του εῖναι, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν προγενέστερη παράδοση, θεόπνευστο καὶ δικαιολογημένα συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ Μᾶρκος ἀποτύπωσε μὲ λιτὸ στὴν ἔκφραση καὶ περιεκτικὸ στὴν ούσια τρόπο τὴν διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Ματθαίου. Ἐπίσης ἔστιάζει τὸ θεολογικό του ἐνδιαφέρον κυρίως στὴν ἀνθρώπινη παρουσία καὶ δράση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κάτι ποὺ συνιστᾶ θεμελιώδη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐμβάθυνση στὸ θεανθρώπινο μυστήριο Χριστός, ὥστε νὰ μείνει ἡ θεολογικὴ περιγραφὴ καὶ ἀποτύπωση τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ Κυρίου μακριὰ ἀπὸ ἐνδεχόμενες δοκητικὲς ἢ μονοφυσιτίζουσες ἀλλοιώσεις. Τέλος, ἡ μαρτυρία τοῦ Μάρκου παραμένει πάντα πολύτιμη, ἐπειδὴ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς μαρτυρίες καὶ τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν συνεισφέρει στὴν μέγιστη δυνατὴ ἐρμηνευτικὴ κατανόηση τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος.

ISSN 2945-0683